इंग्रजीत टंकलिखित केलेल्या न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद

([1996] 2 एस. सी. आर. 633)

के. नंदकुमार

व्ही.

व्यवस्थापकीय संचालक पेरीयार वाहतूक महामंडळ

फेब्रुवारी 14,1996

[**न्यायमूर्ति एस. पी. भरुचा आणि न्यायमूर्ति एस. बी. मजमुदार.]**

मोटार वाहन अधिनियम, 1939:

कलम 92-ए- अपघात -दावा -तरतुदीचे सरळ वाचन केल्यावर असे मानण्यास कोणताही आधार नाही की ज्या व्यक्तीचा मृत्यू झाला होता किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व आले होते ती व्यक्ती निष्काळजी नसती तरच दावा केला जाऊ शकतो.

गुजरात राज्य रस्ते वाहतूक महामंडळ, अहमदाबाद वि. रमणभाई प्रभातीभाई आणि इतर , **[1987] 3 एस. सी. सी. 234** आणि मीनू बी. मेहता आणि इतर वि. बालकृष्ण रामचंद्र नायर आणि इतर , **[1977] 2 एस. सी. सी. 441, हे उल्लेखनीय आहेत.**

दिवाणी अपीलीय न्यायाधिकरण : दिवाणी अपील क्रमांक 3356 /1992 .

मद्रास उच्च न्यायालयाच्या दिवाणी किरकोळ अपील अर्ज क्रमांक 694 / 1991 मधील पारित न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून

अपीलकर्त्यांसाठी व्ही. बालचंद्रन आणि व्ही. रामसुब्रमण्यम.

उत्तरावादींसाठी श्रीमती अरुणा माथूर आणि ए. मारियारपुथम.

न्यायालयाचा खालील आदेश देण्यात आलाः

15 जानेवारी 1987 रोजी झालेल्या मोटार अपघातात अपीलकर्ता जखमी झाला होता.अपीलकर्ता चालवत असलेल्या मोटारसायकलची आणि प्रतिवादीची बसची टक्कर झाल्याने हा अपघात झाला. अपीलकर्त्याने मोटार अपघात दावा

न्यायाधिकरण, मद्रास येथे दावा याचिका दाखल केली, ज्यात प्रतिवादीकडून 2,00,000 /- रुपयांची भरपाई मागितली होती . उत्तरवादीने दाव्याला विरोध केला आणि असा आरोप केला की अपीलकर्त्याने निष्काळजीपणा केला होता. या वतीने उत्तरवादींचे प्रकरण न्यायाधिकरणाने आणि उच्च न्यायालयाने अपीलमध्ये कायम ठेवले होते. या निष्कर्षाला आता विरोध केला जात नाही.

अपघातामुळे परिणामत: अपीलकर्त्याला कायमस्वरूपी अपंगत्व आले होते आणि तो मुद्दा नाही.तरीही, त्या अपीलकर्त्याला मोटार वाहन अधिनियम, 1989 च्या कलम 92-अ अंतर्गत 'दोषरहित नुकसानभरपाई' मिळण्याचा हक्क नव्हता काय, असा उच्च न्यायालयाच्या आदेशातील निकालात मुद्दा आहे. उच्च न्यायालयाच्या म्हणण्यानुसार, अपीलकर्ता या नुकसानभरपाईसाठी पात्र नव्हता कारण तो निष्काळजी असल्याचे आढळून आले होते.उच्च न्यायालय दुरुस्ती कायद्याच्या उद्देशांच्या विधानावर आणि कारणावर अवलंबून होते, ज्यामुळे सातव्या प्रकारणातील कलम 92-अ सादर करण्यात आले होते आणि गुजरात राज्य रस्ते परिवहन महामंडळ, अहमदाबाद - विरुद्ध - रमणभाई प्रभातभाई आणि इतर [1987] 3 एस. सी. सी. 234, आणि मीनू बी. मेहता आणि आणखी एक - विरुद्ध - बालकृष्ण रामचंद्र नायर आणि दुसरा, [1977] 2 एस. सी. सी. 441 या प्रकरणातील या न्यायालयाच्या निकालांवर अवलंबून होते, की जेव्हा मृत किंवा जखमी व्यक्तीच्या बाजूने निष्काळजीपणा केला जात नाही, तेव्हाच त्या कलम 92-ए च्या तरतुदी लागू होतात.

कलम 92-अ चे वाचन अश्या प्रकारे केले जाते -

कलम 92-अ काही प्रकरणांमध्ये कोणतेही दोष नसण्याच्या तत्त्वांवर नुकसान भरपाई देण्याची जबाबदारी. - (1) मोटार वाहन किंवा मोटार वाहनांच्या वापरामुळे झालेल्या अपघातामुळे कोणत्याही व्यक्तीचा मृत्यू झाला असेल किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व आले असेल, तर वाहनाचा मालक, किंवा, परिस्थितीनुसार, वाहनांचे मालक, संयुक्तपणे आणि स्वतंत्रपणे, या कलमाच्या तरतुदींनुसार अशा मृत्यूच्या

किंवा अपंगत्वाच्या संदर्भात नुकसान भरपाई देण्यास जबाबदार असतील.

(2) कोणत्याही व्यक्तीच्या मृत्यूच्या संदर्भात उपकलम (1) अन्वये देय असलेली नुकसानभरपाईची रक्कम पंधरा हजार रुपयांची निश्चित रक्कम असेल आणि कोणत्याही व्यक्तीच्या कायमस्वरूपी अपंगत्वाच्या संदर्भात त्या उपकलमांतर्गत देय असलेली नुकसानभरपाईची रक्कम सात हजार पाचशे रुपयांची निश्चित रक्कम असेल.

(3) उपकलम (1) अन्वये नुकसानभरपाईच्या कोणत्याही दाव्यात, ज्या संदर्भात दावा करण्यात आला आहे, तो मृत्यू किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व हे संबंधित वाहनाचा किंवा वाहनाचा मालक किंवा मालक किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीचे कोणतेही चुकीचे कृत्य, निष्काळजीपणा किंवा चूक यामुळे झाले आहे, असे दावेदाराला मांडण्याची आणि सिद्ध करण्याची आवश्यकता राहणार नाही.

(4) ज्या व्यक्तीचा मृत्यू किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्वाच्या संदर्भात दावा करण्यात आला आहे, त्या व्यक्तीचे कोणतेही चुकीचे कृत्य, निष्काळजीपणा किंवा चूक यामुळे उपकलम (1) अंतर्गत नुकसानभरपाईचा दावा फेटाळला जाणार नाही किंवा अशा मृत्यूच्या किंवा कायमस्वरुपी अपंगत्वाच्या बाबतीत वसूल करण्यायोग्य नुकसानभरपाईचे प्रमाण अशा मृत्यूच्या किंवा कायमस्वरुपी अपंगत्वाच्या जबाबदारीतील अशा व्यक्तीच्या वाट्याच्या आधारे कमी केले जाणार नाही.

कलम 92-अ च्या उपकलम (1) मुळे, वाहनाच्या वापरामुळे झालेल्या अपघातामुळे झालेल्या मृत्यू किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्वाच्या संदर्भात नुकसान भरपाई देण्याचे संपूर्ण दायित्व वाहनाच्या मालकावर टाकले जाते. उपकलम (3) च्या अंतर्गत, मालक किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या चुकीच्या कृत्यामुळे किंवा निष्काळजीपणामुळे किंवा चूकीमुळे मृत्यू किंवा अपंगत्व आले होते, असे दावादाराने

युक्तिवाद करणे किंवा स्थापित करणे आवश्यक नाही. उपविभाग (4) दोन भागांमध्ये आहे. पहिल्या भागात असे म्हटले आहे की, ज्या व्यक्तीचा मृत्यू झाला आहे किंवा तिला कायमस्वरूपी अपंगत्व आले आहे अशा व्यक्तीचे कोणतेही चुकीचे कृत्य, निष्काळजीपणा किंवा चूक यामुळे या कलमांतर्गत नुकसानभरपाईचा दावा फेटाळला जात नाही.दुसऱ्या भागात असे म्हटले आहे की ज्या व्यक्तीचा मृत्यू झाला होता किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व आले होते त्या व्यक्तीला त्याच्या मृत्यूसाठी किंवा अपंगत्वासाठी काही जबाबदारी असली तरीही नुकसानभरपाईचे प्रमाण कमी केले जाऊ नये.

त्यामुळे, कलम 92-अ, विशेषतः त्याच्या उपकलम (4) च्या पहिल्या भागाच्या सरळ वाचनात, ज्या व्यक्तीचा मृत्यू झाला होता किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व आले होते ती व्यक्ती निष्काळजी राहिली नसती तरच त्याखाली दावा केला जाऊ शकतो असे मानण्यास कोणताही आधार नव्हता.तरतूद स्पष्ट असल्याने, वस्तू आणि कारणांचे विधान यासारख्या त्याच्या रचनेबाबत कोणत्याही बाह्य मदतीची मागणी करण्यात आली नव्हती.

मोटार अपघातात मरण पावलेल्या व्यक्तीचा भाऊ मोटार वाहन अधिनियम, 1939 च्या कलम 110-डी अंतर्गत नुकसानभरपाईचा दावा करू शकतो काय या प्रश्नावर रमणभाई प्रभातभाई (उपरोल्लेखित) यांच्या प्रकरणातील निकालात प्रामुख्याने चर्चा झाली.निकालाच्या परिच्छेद 10 मध्ये असे निरीक्षण नोंदवले गेले होते"

"......... पादचाऱ्यांच्या दृष्टिकोनातून या देशातील रस्ते मोटार वाहनांच्या वापरामुळे अत्यंत धोकादायक बनले आहेत.अपघात घडवणाऱ्या मोटार वाहनांच्या चालकांची माहिती नसलेल्या 'हिट अँड रन' प्रकरणांची संख्या वाढत आहे.निष्काळजीपणा न करता एखादा पादचारी त्याच्या स्वतःच्या निष्काळजीपणा मुळे नाही तर वाहनचालकाकडून जखमी किंवा मृत पावला चालकाच्या निष्काळजीपणामुळे किंवा

त्यामुळे नाही जर या बाबतीत सामाजिक न्यायाच्या तत्त्वाला काही अर्थ असेल तरच त्याला किंवा त्याच्या कायदेशीर प्रतिनिधींना नुकसान भरपाई मिळण्याचा अधिकार असेल . रस्ते अपघातांमध्ये होणाऱ्या मृत्यू आणि जखमांबाबत समाजाची जबाबदारी काही प्रमाणात पूर्ण करण्यासाठी मोटार वाहनांच्या अपघातांमुळे होणाऱ्या नुकसानीचे दायित्व हे दोषरहित दायित्व म्हणून करण्यासाठी जगभरात सातत्याने आंदोलन केले जात आहे.वरील सामाजिक मागणीची पूर्तता करण्यासाठी भारतीय विधी आयोगाच्या शिफारशीनुसार प्रकरण VII -A या कायद्यात समाविष्ट करण्यात आला. अधिनियमाच्या कलम 92-अ ते 92-ई हे प्रकरण VII A मध्ये आढळतात. अधिनियमाच्या कलम 92-ई मध्ये अशी तरतूद आहे की, अधिनियमाच्या इतर कोणत्याही तरतुदीत किंवा सध्या अंमलात असलेला असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यात काहीही समाविष्ट असले तरी, प्रकरण VII A च्या तरतुदी प्रभावी ठरतील. कायद्याच्या कलम 22-अ मध्ये अशी तरतूद आहे की मोटार वाहन किंवा मोटार वाहनांच्या वापरामुळे उद्भवलेल्या अपघातामुळे कोणत्याही व्यक्तीला मृत्यू किंवा कायमस्वरूपी अपंगत्व आले असेल, तर वाहनाचा मालक, किंवा, यथास्थिती, वाहनांचे मालक, संयुक्तपणे आणि वेगवेगळ्या प्रकारे, अशा मृत्यूच्या किंवा अपंगत्वाच्या संदर्भात नुकसानभरपाई देण्यास उक्त कलमाच्या तरतुदींनुसार जबाबदार असतील........"

उच्च न्यायालयाने अधोरेखित केलेले शब्द अधोरेखित केले आहेत.हा परिच्छेद कलम 92-अ चा अर्थउकल करत नाही; ज्या वाक्यात अधोरेखित शब्द आढळतात ते सामाजिक न्यायाच्या तत्त्वाचे विधान आहे.

मीनू बी. मेहता आणि इतर - विरुद्ध - बालकृष्ण रामचंद्र नायर आणि इतर (आय. बी. आय. डी.) प्रकरणातील निर्णय कलम 92-ए अधिनियमात समाविष्ट करण्यापूर्वी सादर करण्यात आला होता आणि त्याचा अर्थ लावण्यास मदत होत नाही.

अपीलकर्त्याला कलम 92-अ च्या तरतुदींचा लाभ मिळण्याचा आणि

नुकसानभरपाई म्हणून रु.7,500 /- त्यात कायमस्वरूपी अपंगत्वासाठी ची मात्रा निश्चित करण्यात आली आहे.

अपील मंजूर करण्यात येते. अपीलातील निकाल आणि आदेश रद्दबातल करण्यात येतो. उत्तरवादिने अपीलकर्त्याला नुकसानभरपाई म्हणून रु. 7,500/- वार्षिक 12 टक्के दराने व्याजासह अपीलकर्त्याच्या दावा याचिकेच्या तारखेपासून किंवा परतफेड होईपर्यंत द्यावे.

खर्चाबाबत कोणताही आदेश दिला जाणार नाही.

जी. एन. अपील मंजूर करण्यात येते.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x